

LACINA (262) *sb f*

Oba a jasne (w tym w pierwszym 7 r., w drugim 1 r. błędne znakowanie).

*sg N łacina (16). ◇ G łaciny (16). ◇ D łacinie (2). ◇ A łacinę (14). ◇ I łaciną (9). ◇ L łacinie (6).
◇ pl G łacin (1). ◇ sg D skostn po łacinie (198).*

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (trzy z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

1. *Język łacinski: Latinitas, Latina lingua, Latialis a. Latinus sermo Cn (256) : á Chan ieft Hetman v nich Czar(t)ego niektorzy na łatinę, Magnus canis, to ieft, Wielki pies nazwali. MiechGlab 29; Tenże wyfep z łtara dawna Taurica z łaciny iakoby Wołynki, dzis przekopem Sarmathowie zową MiechGlab 12, 1; BielKom D8v; Nye wádzic też podczás dziecyęciá wezbráć/ á do náuki álbo łáciný onego przygnáć. GliczKsiqz 18, I5v, I8v [2 r.]; KrowObr 68; [mádrzy doktorowie] Co dziwnemi przezwiłki zyołá przezywáią/ [...] Náfzć owo bukwiczkę z miłym Kopytnikiem /[...] Ták nam drogo przedáią/ gdy floyki pláćimy/ A coż gdy tey łáciný drudzy nie vmiemy. RejWiz 61; [Polaków] Wándálity zwano/ od Wiłły ktorą łáciná zowie VANDalus OrzRozm K4; OrzQuin H3v; ktorą chorobę [zamorzenie piątych żył] zową niektorzy Párálizem łácinę krzywiąc SienLek 62v; KlonFlis H2v [2 r.], H3, H3v.*

W porównaniu (1): Aż mi grzmi we łbie tá Lácíná fłoczna/ Bo foremnieyfa niż náfzá potoczna. Gdy by ták w polu/ boday mię vbito/ Potłukłby żyto Iáko grad iáki tá Łacíná fwoiá KlonFlis H3v.

W charakterystycznych połączeniach: łacinę umieć; łacina dziwna, prosta, skoczna.

Zwrot: »na łacinę przekłádać, tłumaczyć; wyłożon jest z łaciny « [szyk zmienny] (1 : 1; 1): March¹Wiet Av; Theologi Sorbonifty y Lozáńfkie cenfory [...] o tym [naturze Jezusa] zmienki żádney nie vczynili/ fłowo od fłowá z Greckiego ná Lácínę tłumácząc. CzechEp 75, 67.

Wyrażenia: »czysta łacina« (2): Exercitatio et stylus, Stylus exercitatus, Cwiczona á dobrze polerowána rzecz/ cziłta łacíná. Mqcz 424b, 308a.

»(nie)dobrá łacina« (2): GliczKsiqz I8v; Parum latina vocabula, Nie dobrá łáciná. Mqcz 185b.

»łacina niemiecka« (1): Lácíná Niemiecka/ łatwié iá zrozumiełz iedno czytay F miáłto V, czytay B miáłto P, czytay D miáłto T: et é contrá Z miáłto S, miáłto Teuto, Taito. KlonFlis H2v marg.

iron. »łacina ogromna« (1): Pocz marter/ Rzeczé Łáciná ogromná Wyfmukły Niemiec y mowá nie fłromná. Kfyd folunt? KlonFlis H2v.

»potoczna łacina« (1): y Lan muśiał z Fráncyéy tu do nas przyść áczći ij tá potoczna łáciná zowiem Laneum Franconicum GrzepGeom L2.

»łacina prawna« (1): Vrząd piłze pozwy/ ięzykiem włáfnem Czełkiem/ nie táká wáłzá łáciná práwná Polfká/ która nie w łobie nie ma łácińfkiego GórnRozm F3.

Szeregi: »jako w łacinie tak i w polszczyźnie« (1): IÁko w llácinie gdy vocalis podle drugiej ftoi/ á kázzda ma mieć ofobny fwoi dźwięk/ tedy kropki nád niemi nákrapiámy [...] ták się i w Polfczyźnie mnie vccynić widi. JanNKarGórn H.

»łacina a nie (lub) włoszczyzna« (2): GórnDworz B5; Za czym náfz ięzyk on przed laty tak zacny [...] bárdzo z chodzi/ á Lácíná lub Włófzczyzna z Niemczyzną moc v nas biorá BudBib B4v.

Wyrażenie przyimkowe: »po łacinie« = Latine Mqcz (198): FalZioł I 62b, 110b, 136b, 140a, 147a (11); ktory [trunek] po łacinie zową Aqua vitae/ a po polsku Gorzále wino LudWieś B4; GlabGad

B2v, C3v, P5v; *MiechGlab* 45; *KłosAlg* Av; *WróbŻółtGlab* A5; *SeklWyzn* a4; Yáko też ponyekąt dofyć ozdobyne połączinye o tym [o *jedności Kościoła*] nápiśał Stániśław Orzechowŕki przed kilkyem lat. *KromRozm I* [P2]v; *MurzHist* A3, P2v; *MurzNT* 101 *marg*; Domá gdy by fie przy yednem Pedágotu báwił/ mowić po łácinie náuczyc̄ fie nye może *GliczKsiąż* L2, I8v, L2v; *GroicPorz* bb3v; *KrowObr* 61v, 72, 239v; IEden láik nie vmiał kęłá po łácinie *RejFig* Cc6, Cc; zá dźiádá mego połączinie vmieć Sláchćicowi fromota w Polfzce byłá *OrzRozm* D2v, B2, M4, P4; Hipárchus/ Leucypus powiedáli być dużę ciepłóść przyrodżoną/ po łácinie *spiritum feruidum BielKron* 127v, 27, 143, 143v, 160v, 216v (15): Commode latine dieere, Dobrze po łácinie mówić *Mącz* 61d, 21d, 86b, 185b, 186b, 265b, 373b; *SienLek* a4v; niektorzy náłzy/ chczą pokázáć iż wiele vmieią/ co trzecie słowo/ to po łácinie mowią *GórnDworz* F6, Q2; *RejZwierc* 27v; *BudBib* B4v, C3; *BudNT przedm* b5v, c2v; Wkośćio[ł]ách Greckich po Łácinie [l]piewano *SkarJedn* 216 *marg*, 74, 216; *Oczko* A4v; *SkarŻyw* 195; *StryjKron* 315; *CzechEp* 70, 226; tám zaráz ty słowá/ ktorem po Łácinie przypomniał/ przydáne słá *NiemObr* 156; *KlonŻal* Dv *marg*, D2 *marg*; *Calep* 585a; *Ornat*/ ábo po Łácinie caffula znákiem iest páwłoki *LatHar* 81, 214 *marg*, 700 *marg*; *WujNT* 8, 125, 445, 452, 477 *marg* (8); *JanNKar* E4; *JanNKarKoch* F2v, G2, G3; *KlonFlis* H2v [2 r.]; *RybWit* C2.

~ W charakterystycznych połączeniach: po łacinie czytać (3), mówić (12), (na)pisać (10), powiedzieć, rozumieć (3), rzec, śpiewać (2), uczyć, umieć (8).

Zwroty: »(na)z(y)wać po łacinie; nazwany jest, wezwan po łacinie« [szyk zmienny] (79 : 2 : 1): kwiath thego ziele [nawrotu] za słóńczem idzie rofkwitaiącz fie/ á słąd że połączinie to ziele *Solfequium* zowá *FalZioł* I 49c, I 12d, 40c, 41c [2 r.], 47c, 64b (41); *BielŻyw* 122, 143, 168; Czemu w grzbiecie iesth wiele słhawow ktore po łatinie zowá *Spondilia*, polaci pacierzmi zowá *GlabGad* D8v, D8, L8, O4v [2 r.]; Iesth kraina barzo nędzna pod gwiazdami ktore po łacinie *Polus Arcticus* á polaci wozem zowá. *MiechGlab* 62, kt, 22, 24, 27; *KłosAlg* A3v; *KromRozm I* N3v; *MurzNT* 86 *marg*; *KromRozm III* B3, C6v; *GliczKsiąż* M8; *OrzRozm* B3*, S4; *BielKron* 62, 269v, 317, 422v, 418v; *Mącz* 97b, 398a; *GórnDworz* M5v; *GrzepGeom* D3v, Lv, N [2 r.], *KuczbKat* 220, 250, 280; *RejZwierc* 145v; *ReszPrz* 99; *LatHar* 80, 131; *WujNT* 47.

»przekładać (a. wykładać) po łacinie« (2): *FalZioł* IV 56c; Przetoż y Erálmus Liturgią S. Chrysoftomá przekłáda po Łácinie Mszą Chrysoftomową. *WujNT* 452.

Szeregi: »greckie, po łacinie« (1): Przetoż Greckie dobrze vmiem/ Połączinie práwie. *KlonŻal* E4.

»(nie) po grecku, (i, albo, ani) po łacinie« = *Graece*, (et) *Latine Vulg* [szyk 16 : 3] (19): *FalZioł* [36]v [3 r.]; [*Jezus Nazareński Król Żydowski*] biło nápiśano po Zydowłku/ po Grecku/ y po Łácinie *Leop Ioann* 19/20; *OrzRozm* B3; *Mącz* 93b; *GrzepGeom* B2v, C3, N2v; Y kazał list on po Grecku y po Łácinie czytać. *SkarJedn* 293, 268; *SkarŻyw* 397; *LatHar* 734; *WujNT* 68, 112 *marg*, *Ioann* 19/20, s. 382, 692, *Apoc* 9/11. ~

Przen (16) :

a) *Wywód, rozprawa* (11) : Ale iż podobno czego inżzego głęboka łáciná Dionizego X. K. vczy *CzechEp* 68; on [sam *Chrystus*] thy rzeczy zákrył przed mądrymi y rozumnymi: á obiáwił ie málucźkim [...] Z ktory mi ia też próftak nieumieiąc głębokiey łácinny wolę prześtáwáć *CzechEp* 69; Co to zá człowieczeństwo? Co zá Bog? Co zá Chriśtus Pan przez ktorego zaślugę? Głęboka to łáciná

ná mię profťáká [...] Y prowadźi tę rzecz/ ábo tę głęboką łáćinę/ przez kilká kart *CzechEp* 148, 66 [4 r.], 69 [2 r.], 145 (11).

W charakterystycznych połączeniach: łacina głęboka (10), węzłowata.

b) Nauka, interpretacja, sąd (4) : *NiemObr* 63; Ná ktorego profťey łáćinie y Theologiey/ iáko powolna owieczká ná głóšie páłterzá fwoiego/ ia teź przešťáváć chcę. *CzechEp* 66; *ReszList* 154.

W charakterystycznych połączeniach; łacina prosta, zgodna.

Wyrażenia: »nowa łacina« (1): To teź nowa łáćiná/ áby pan Chriřtus z żywotá máćierzyńkiego głós wypuścić miał *NiemObr* 144.

c) Zagadnienie, problem (1) :

Wyrażenia »trudna łacina« (1): Ale zás gdy Przyidźie ku żywotowi Chriřtiáńkiemu y ku záprzeniu fie lámego łiebie/ to tu dopiero trudna łáćiná/ y ciáłu z rozłádkiem iego bárzo przeciwna. *CzechRozm* 247v.

d) Nagana; obelga (3) :

[*Wyrażenie:* »niesmaczna łacina«: Lecz kiedyby tak fukał dzisiejszego czasu, Nie wiem, by nie nawiedził księżego tarasu, Ktorego teź skosztował ich własny Platyna, Dla prawdy go potkała niesmaczna łacina. *Apolog* 56.]

Zwroty: »da(wa)ć [komuś] łáćinę« (2): Rzekł młodzyeniec/ fwiádomciem iuź tego chłopięciá/ Y nie táki tám rozum iáko v dzyecięciá. Boć mi dawał łáćinę áź mi łie łeb kurzył *RejWiz* 68; wy mię motikami Płofzacie/ a ia każę o cnocie przed wami. Mało było nie lepiej o ten rząd przekłęti Dać wam taką Lacinę/ aż by wam łzło wpięti. *KochSat* C2v.

»zarobić na tęgą łáćinę« (1): iuźci w fwoiey łtárości zdzieciniał. Bá y zárobił łłufznie na tęgą łáćinę *CiekPotr* A3.

a. Utwór w języku łacińskim (3) : Ieřlizeř tedy W. M. [...] łáćinę moię [...] z łáfką odemnie przyimowáć zwykł: pewienem tego/ że y tey wiazáney [!] PoKzczyzny moiey/ [...] oczymá przenieść nie bęďdzieř raczył *RybGęřli* A3.

Wyrażenia: »nowa łacina« (1): [polscy poetowie] wam/ nie cudzoziemcom piřzú fwoie Rymy/ Y oftrym piorem walczą z nierządy wáľzymi. Podobniey by tym łáić/ bá y káráé winą/ Ktorzy was hydzą řwiatu nową łwá łáćiná. *Prot* A3.

»stara łacina« (1): Stára łáćiná oná Szkolna ieřt/ z Platoná wźiętá: *Metu poene fides colunt barbari. A Gręcis aūt, Virtutis amor fides colit* *OrzQuin* Q2.

α. Łaciński przekład Biblii (4) : A to sťąd/ iź ták Chriřtus wedle łáćiny rzekł *Aniequam Abraham fieret ego sum Ian.* 8. Ano y wedle Łáćiny *fieret* moźe być ták *praefens*, ninieyřzy *CzechEp* 67; Łáćina go teź podobno y z iego princypałem záwiodłá/ która ma: *Verbum domini manet in aeternum*: Słowo Boźe trwa ná wieki. *CzechEp* 155, 68.

2. Wyznawcy kořcióła rzymskokatolickiego (4) : [małżeńřtvo kapłanów] było odieťto gwałtem w Łáćinie/ iam łye tego waźył/ ábych to wznowił/ y żył po łtáremu. *OrzList* e: Łáćinę lépak nie iedno zá Heretyki/ ále práwie zá pogány liczą/ á zwłářcza Mořkwiczy/ ktorzy y to mieyřce gdzieby řiedział Łáćinin (ták oni zowá) hebluią/ álbo wymywaia/ aby łię tak od niego nie řplugáwili. *BudNT przedm* bv; Tom tu dla tego przypomniał/ aby káźdy wiedział/ że księgi řwięte ledá męďrkowie y ledá zá

iąką przyczyną/ y v Grekow/ y v Łaciny/ y v Słowián fałżowáli. *BudNT przedm* b7v; Dáli teź znác niektorzy niezboźni Cefarzowie Greccy/ iż tylo ná złość Łacinie y Papieżowi/ Greckiego kościoła ziednoczyć niechćieli *SkarJedn* 255.

3. *n-pers (1)* : powyedzial yfch weřplawyu v Ńholtiffa twarogu polkopi vkradl [...] kthori laczinye przedal na Nowey grobly za dwa grořfa *LibMal* 1544/92v.

4. *n-oc Lacjum (1)* : [*Nykostrata*] wynálázłá im piřmo nářze Łacĩńskie (od Łaciny kráiny ták rzeczone potym) według Greckich liter *BielKron* 51v.

Cf [**LACIZNA**]

HJ